

**Richard Swinburne. *Are We Bodies or Souls?*
New York, NY: Oxford University Press, 2019.
1. baskı. 208 s. ISBN: 978-0198831495**

AYKUT ALPER YILMAZ

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
alper.yilmaz@asbu.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-3905-018X>

Bedenler miyiz Yoksa Ruhlar mı? Richard Swinburne, 1986'da kaleme aldığı *The Evolution of the Soul*¹ eseri ve ardından 2012'de yayımlanmış olduğu *Mind, Brain, and Free Will*² ile bu soruya cevap aramıştı. Her ikisi de doğrudan ruh-beden ikiciliğini konu alan bu eserlerden sonra Swinburne'ün, *Are We Bodies or Souls?* (Bedenler miyiz Yoksa Ruhlar mı?) eserini kaleme almış olması, ilk anda niçin böyle bir gereksinim duyduğu sorusunu akla getirebilir. Swinburne de bu sorunun cevabını daha ilk sayfadan vererek, bu kitap ile her kesimden okuyucu kitlesine hitap etmeyi amaçladığını ifade ediyor.

Eser yedi bölümden oluşuyor. Her bölüm yeni sorulara kapı aralıyor ve sonraki bölümler, genellikle kendinden önceki bölümler üzerine inşa ediliyor. Eserin sonunda ileri okumalar için oldukça kısa bir rehber de bulunuyor. Ayrıca, yeni basılmış olmasına rağmen *Are We Bodies or Souls?*'un bu baskısına düzeltmeler yapılmaya başlanmış bile. Titiz okuyucular, ikinci baskıyı beklemek zorunda kalmadan, bu düzeltmeleri, yazarın Oxford Üniversitesindeki web-sayfasından indirerek takip edebilirler.³

Bu incelemede, Swinburne'ün argümanlarını tasvir edici bir üslupla ele alarak, ciddi bir eleştiriye girişmeyeceğimi baştan belirtebilirim. Zira bu çalışma, şu anki haliyle bile sıradan bir inceleme yazısını hacimsel olarak aşmış durumda.

¹ 1997 yılında bu eser revize edilerek, aynı yayınevinden tekrar basıldı. Bkz. Richard Swinburne, *The Evolution of the Soul* (New York: Oxford University Press, 1997).

² Richard Swinburne, *Mind, Brain, and Free Will* (New York: Oxford University Press, 2013).

³ İlgilileri kitaba dair düzeltmeleri buradan indirebilir:

URL=http://users.ox.ac.uk/~orie0087/pdf_files/Corrections%20to%20Books/Corrections%20to%20are%20we%20bodies%20or%20souls.pdf (23.11.2019)

İlk bölüme, kitabın başlığını oluşturan soruya, “bizler özsel olarak ruhlar” cevabını vererek başlayan Swinburne, bu görüşün yalnızca teistlere değil, ateistlere de açık olduğunu belirtiyor. Hatta ruh (*soul*) kelimesinin dini çağrışımından rahatsız olabilecek okuyucunun, bu kelimeyi benlik (*self*) kelimesiyle karşılayabileceğini de ekliyor (s.2). Akabinde ise, kitabın bütününe dair genel bir çerçeveyi bulmak mümkün. Güncel zihin kuramlarının, zihin ve özdeşliği açıklamadaki yetersizliğinden, ruhun gerekliliğine ve son olarak da bu ruhun bilimsel olarak açıklanabilirliğine ilişkin bir harita burada sunuluyor.

İkinci bölümde ise cevher, nitelik ve olay kavramlarına ilişkin tanımlar yapan Swinburne, akabinde zihinsel cevher, nitelik ve olaylar ile fiziksel cevher, nitelik ve olayları birbirinden ayırıyor. Swinburne’e göre cevherler, evrenin bileşenleridir. Tıpkı güneş, ağaç ve masanın bir cevher olması gibi, bunları oluşturan parçalar da –atom altı parçacıklar ve atomlar gibi– birer cevherdir. Zihinsel niteliği anlayabilmek için ele alınması gereken kavram ise “imtiyazlı erişim” (*privileged access*) kavramıdır. İmtiyazlı erişim, kişinin öznel algısına işaret etmektedir. Thomas Nagel’a atıfta bulunan Swinburne, bunu “o organizma olmak gibi bir şeyin varlığı” şeklinde ifade ediyor (s.7). Yani diğer insanlar sizin acı çektiğinizi davranışınıza veya beyninizdeki olaylara bakarak anlayabilse bile, sizin bunu anlamanız için –diğerlerine kapalı olan– bir anlama yönteminiz daha bulunmaktadır. Zira kendiniz de bir alet yardımıyla beyninizi ya da davranışlarınızı gözlemleyebilir, diğerlerinin erişimine açık olan yollardan kendinizi inceleyebilirsiniz. Ancak siz, onlardan farklı olarak kendi zihninize doğrudan bir erişim imkanına daha sahipsiniz. İşte bu, sizin zihinsel boyutunuzu oluşturmaktadır. Diğer taraftan fiziksel nitelik, olay ve cevherler ise, herkesin erişimine açık olan nitelik, olay ve cevherlere işaret eder (ss.33-35). Bu tanımların, Swinburne’ün ruhu (zihinsel cevher) maddeden/bedenden (fiziksel cevher) nasıl ayırdığının anlaşılması açısından da büyük önem taşıdığını belirtelim.

Üçüncü bölümde Swinburne, kişisel özdeşlik (*personal identity*) meselesini ele alarak, bu hususta ortaya konulan teorileri karmaşık (*complex*) ve basit (*simple*) kişisel özdeşlik teorileri olmak üzere ikiye ayırıyor. ‘Karmaşık kişisel özdeşlik’, kişinin zamansal özdeşliğini, onun psikolojik ve/veya fiziksel özelliklerinin aşamalı değişim ve etkileşimleri bağlamında açıklayan tüm teorileri kapsıyor. Öte yandan basit özdeşlik teorisine göre ise özdeşlik, bu tür bileşenlere bakılarak anlaşılacak bir şey değil; daha ziyade analiz edilemez ve basit bir gerçekliktir (ss.41-42). Her ne kadar pratik yaşamımızda kişileri bedenlerine bakarak tanıyor olsak da aslında bu kriterler

basit özdeşlik teorisi açısından pratik bir kolaylıktan öte bir anlam taşıyor. Yani bedensel özelliklerine bakarak insanları tanıyor olsak da bu yöntem, yalnızca arızı olarak doğruyu gösteriyor. Zira insanların özdeşliğini taşıyan şey beden değil, basit ve analiz edilemeyen bir ruh/benliktir. Bunu anlamak için bedensel veya beyinsel özelliklerin aynı kaldığı, fakat kişinin gerçekte aynı olmadığı birçok farklı senaryo üretmek mümkün. Bir sonraki bölüme dair değerlendirmemizde ele alacağımız beyin nakli senaryosu da buna bir örnek olarak görülebilir. Bu tür senaryolar, Swinburne'e göre, kişisel özdeşliğin karmaşık olamayacağını bir ispatı olma niteliği taşımaktadır (ss.65-67).

Dördüncü bölüm, basit özdeşliğin doğruluğu üzerinden, zihinsel cevherin basit ve maddeden farklı olması gerektiğini iddia ediyor. Swinburne, diğer eserlerinde de kullanmış olduğu beyin nakli örneğini burada da ele alıyor. Bu örnek şöyledir: Bir beyne ait iki yarıkürenin, birbirinden ayrılarak iki farklı –kafatasları boş olan– bedene nakledildiğini düşünün. Bunlardan hangisinin eski kişiyle aynı olacağını bilmenin bir yolu bulunmamaktadır. Swinburne, buradan yola çıkarak, maddi ve psikolojik özdeşlik kriterlerinin yanlış olduğunu öne sürmektedir. Akabinde ise bu özdeşliği sağlayan şeyin zihinsel cevher olduğunu ve bu cevher hangi beyinde ise onun eski –beyin naklinden önceki– kişiyle özdeş olacağını ifade etmektedir. Beyin naklinden sonra hangisinin önceki kişiyle aynı olduğunu bilemememiz ise, ruhu göremiyor olmamızdan kaynaklanır. Kişisel özdeşliğin kaynağı fiziksel olsaydı, hangisinin önceki kişi olduğunu beyne bakarak anlayabilirdik. Ancak bunu anlayamıyor olmamız, Swinburne'e göre, özdeşliğin basit olduğunu ve kişinin fiziksel bir şey olmadığını ortaya koymaktadır (ss.68-70).

Ardından Descartes'ın, ruhun varlığını ispatlamak için ortaya koyduğu modal argümanını ele alan Swinburne'ün, biraz revize etmiş olduğu argümanı şöyledir:

- 1- Ben düşünen bir cevherim.
- 2- 'Ben düşünüyorken, bedenimin bir anda yok olması' tasavvur edilebilir (*conceivable*).
- 3- 'Ben düşünüyorum ve ben var değilim' tasavvur edilemez.
- 4- (Yardımcı önerme): Ben, bedenim bir anda yok olduğunda da hayatta kalabilen bir cevherim –bu tasavvur edilebilir.
- 5- Bir cevherin tüm parçalarını aynı anda kaybettikten sonra varlığına devam edebilmesi tasavvur edilemez bir şey.
- 6- O halde, ben özsel niteliği düşünme kapasitesine sahip olmak olan bir ruh, bir cevherim (ss.78-79).

Swinburne'ün bu argümanda Descartes'tan ayrıldığı yer, sonuçta yer alan “düşünme kapasitesine sahip olan cevher” ifadesidir. Zira Descartes'a göre ruh, özsel niteliği düşünmek olan ve düşünmediğinde yok olan bir cevherdir. Oysa Swinburne, bilinç kaybının yaşandığı uyku ve koma gibi durumları da göz önünde bulundurarak, düşünme kapasitesine sahip olmanın –o an düşünmüyor olsa bile– kişinin varlığı için yeterli olduğunu öne sürmektedir (ss.77-79).

Descartes'ın bu argümanının en çok eleştirildiği nokta, yalnızca tasavvur edilebilirlikten yola çıkarak bir cevher postüle etmesidir. Diğer bir ifadeyle, bu eleştiriye göre, iki şeyi birbirinden ayrı olarak kavrayabilmem, o şeylerin farklı varlıklar olduğunu her zaman göstermez. Örneğin, H₂O'nun su olduğunu bilmeyen bir kimse, bunların ayrı şeyler olduğunu düşünebilir. Yani bu ikisini ayrı ayrı kavrayabilir. Ancak bu durum, H₂O'nun su olmadığı anlamına gelmeyecektir.

Swinburne, bu itirazı beşinci bölümde ele almaktadır. İtirazı detaylandırırsak, bu eleştirinin temel iddiası, Descartes'ın “ben bedenimden farklıyım” derken aslında ne dediğini tam olarak bilmediğidir. Zira “ben” kelimesinin referans alanı yeterince açık değildir (s.86). Zaten insanın ne olduğuna ilişkin “insan bedendir, beyindir veya ruhtur” gibi farklı cevapların da bu bilgisizlikten kaynaklandığı söylenebilir.

Ancak Swinburne, “ben” dediği zaman Descartes'ın neyi kastettiğini bildiğini, bu nedenle de argümanın geçerli olduğunu öne sürüyor. Bunun için bize biraz sabrederek bazı felsefi kavramları anlamaya çalışmamızı salık veriyor. Bunlar bilgilendiren tanımlayıcılar (*informative designator*)⁴ ve bilgilendirmeyen tanımlayıcılar (*uninformative designator*) şeklindeki kavramlardır. Bilgilendiren tanımlayıcı, bir şeyi özsel nitelikleriyle tarif etmek anlamındadır. Suyu H₂O olarak bilmek bilgilendiricidir. Ancak onu “renksiz ve içilebilen sıvı” olarak tanımlamak bilgilendirmeyen bir tanımlayıcıdır. Zira H₂O her ortamda aynı nesneye karşılık gelirken, diğeri ise farklı nesnelere referansta bulunabilir. “Köşede duran adam” dediğinizde, bu bilgilendirmeyen bir tanımlayıcı olacaktır. Zira işaret ettiğiniz şey belirli bir kişiyi tam olarak tarif etmemekte hatta onun başka bir kişiyle karıştırılmasına da mahal vermektedir. Tarif ettiğiniz kişi o anda köşede olsa bile, “köşede ol-

⁴ “Designator” kelimesi, Berat Açıl tarafından “belirleyici”, Bülent Gözkan tarafından “gönderen”, Vehbi Hacıkadiroğlu tarafından ise “gösterici” şeklinde çevrilmiştir. Bkz. Saul A. Kripke “Ad Verme ve Zorunluluk,” terc. Vehbi Hacıkadiroğlu, *Felsefe Tartışmaları* 1 (1987), s.31; Saul Kripke, *Adlandırma ve Zorunluluk*, terc. Berat Açıl (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005); John Cottingham, *Akılçılık*, terc. Bülent Gözkan (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), s.139.

mak” her zaman aynı kişiye referansta bulunmaz. Siz yanlış görmüş olabileceğiniz gibi köşedeki adamın başka bir yere gitme ihtimali de vardır.

Ancak zihinsel durumlarımız hakkında böyle bir yanılma, Swinburne’e göre, mümkün değildir. Ona göre kırmızı gördüğümü hissediyorsam – gerçekten gördüğüm şeyin kırmızı olup olmadığından bağımsız bir şekilde zorunlu olarak kırmızı hissine sahibimdir. Başka bir kimse, benim zihnimi doğrudan deneyimleme imkanına sahip değildir. Bu sebeple, bir kimse, kendine ait algılarında yanılıyor olamaz. Yani bendeki kırmızı algısının nasıl olduğunu benden başkasının da bilmesi mümkün değildir. Hatta başkasının “kırmızı algısı” ile benim kırmızı algım tam olarak örtüşmeyebilir. Örneğin, talebiniz üzerine size bir giysinin kırmızı rengini bulup getiren mağaza çalışanının, kırmızıyı tıpkı sizin gibi algıladığını düşünebilirsiniz. Ancak belki de o kimse renk körü olabilir. Ya da en azından sizin gibi algılamıyor olabilir. Fakat nasıl algıladığını en iyi deneyimleyebilecek tek kişi, kişinin kendisidir. Zihinsel nitelikleri hakkındaki kişinin imtiyazlı konumu, ondan başkasının bunları kendisi kadar iyi gözlemlemesini imkansızlaştırmaktadır. Yine de renkleri tarif ederken çoğu kimse bunları yerli yerinde kullanıyor olabilir. Fakat bu durum, herkesin aynı renk algılarına sahip olduğunu göstermez. Buradan yola çıkarak Swinburne, zihinsel durumların, yalnızca bunları algılayan kişi için bilgilendiren tanımlayıcı olduğunu ifade ediyor (ss.104-105).

Swinburne’e göre hiçbir nitelik, bir cevherde olmaksızın –veya cevherde örneksenmeksizin– var olamadığı için, zihinsel nitelikler de bir cevhere muhtaçtır. Bu cevher kişinin kendisi, yani ‘ben’ dediği şeydir. Kişi bu cevheri –kendisini– doğrudan bir algıyla gözlemlemese bile, Swinburne’e göre, hiçbir cevher doğrudan gözlemlenemediği için bu geçerli bir itiraz değildir. Bir evi de şekli, rengi ve diğer nitelikleriyle gözlemleriz. Dolayısıyla kendimizi de zihinsel niteliklerimiz aracılığıyla gözlemliyor olmamız, bir ‘ben’in olmadığı anlamına gelmeyecektir (ss.106-107).

‘Ben’in niteliklerine –zihinsel niteliklere– imtiyazlı bir erişimimizin olması, kendimizi anlama/bilme noktasında da imtiyazlı bir konumumuzun olduğunu gösterir. Dolayısıyla kişinin kendini en iyi bilebilecek tek varlık kendisidir. Zira ‘ben’ denen şeyi gözlemleyebilecek en iyi konuma sahip olan özne, yine kişinin kendisidir. Kişi, kendisini gözlemlemek için kendi içine yöneldiğinde hiçbir zaman yanılıyor olamaz –ama başkaları onun hakkında yanılıyor olabilir. Şu halde Descartes, ‘ben’ derken aslında bilmediği bir şeyden bahsetmemektedir. Zira kişinin ‘ben’ dediği şeyi gözlemleyebilmek için daha iyi bir konuma sahip bir başkası bulunmamaktadır. Onun bilgilendiren tanımlayıcısıyla bildiği bu şeyin aslında başka bir şey çıkması

mümkün değildir. Bu nedenle Swinburne'e göre, 'ben düşünüyorken bedenim yok olabilir' önermesi geçerlidir. Modal argüman sağlamdır ve ikicilik (düalizm) doğrudur (ss.106-108, 114).

Altıncı bölümde ise ruhlar ve bedenler arasındaki etkileşimi ele alan Swinburne, özgür iradeye de kısaca yer vermektedir. Bu bölümde Swinburne, zihinsel olayların niçin nedensel etkilere sahip olduğunu ve bunun aksini iddia eden Libet deneyinin niçin kendi kendini çürüttüğünü ele almaktadır. Akabinde ise Swinburne, kuantum alanındaki belirsizliğin zihinsel durumlara da etkide bulunabilmek için bir alan bıraktığını ifade ediyor (s.137).

Zihinsel olayların etkisiz olduğu ve fiziksel olayları etkilemediği şeklinde anlaşılabilir olan epifenomenalizm veya özgür iradenin bir illüzyon olduğu şeklindeki anlayışlar, Swinburne'e göre, fizikselin nedensel kapalılığı (*the causal closure of the physical*) yasasına dayanmaktadır. Bu yasaya göre evrende, fiziksel nedenlerin dışında herhangi bir nedensel etki mevcut değildir. Diğer bir ifadeyle, eğer bu yasa doğruysa, herhangi bir olayın niçin gerçekleştiğini bulmak adına söz konusu olayın nedenlerini –nedensel zincirini– geriye doğru ne kadar takip ederseniz edin, hiçbir zaman fiziksel olmayan bir nedene rastlamanız mümkün değildir (s.136). Fakat Swinburne'e göre bilim, hafıza ve şahitlik gibi zihinsel olaylara sürekli olarak başvurmak durumunda olduğundan, zihinsel olayların geçerliliğini baştan kabul etmektedir. Örneğin, bir deneyin veya bilim insanının deneyimlediği ve hafızasında tuttuğu şeyleri, doğru bir şekilde aktarma niyetine sahip olduğunu –ki bunların tümü zihinseldir– varsaymak durumundadır. Ayrıca geçmiş deneyim, hafıza ve niyet gibi zihinsel durum ve olayların da kişinin ağzından doğru sözcüklerin dökülmesine –fiziksel olay– neden olduğunu kabul etmelidir (ss.137-139).

Son bölüm olan yedinci bölümde Swinburne, olası bazı soruları cevaplamaya girişmektedir. Bu bölümde, ruhların ne zaman meydana geldiği, hangi şartlarda yok olduğu, ruh-beden etkileşimi, ruhun varlığına ilişkin bilimsel açıklamaların olup olamayacağı gibi sorular ele alınmaktadır. Birkaçına değinirsek, ilk olarak ruhların ne zaman meydana geldiği sorusunu ele alan Swinburne, bilinçle ilişkilendirilen talamus ve korteks fetüste hamileliğin yedinci ayı civarında oluştuğu için, ruhların bu aşamada meydana gelmesinin daha olası olduğunu ifade eder (ss.144-145).

İkinci soru, niçin bir ruhun sürekli olarak bir bedenle eşleştiği sorusunu ele almaktadır. Diğer bir ifadeyle, ruh niçin başka bedenlere yönelmemekte

ve bir bedenle kendini sınırlandırmaktadır? Swinburne'ün cevabı; inanç, arzu gibi zihinsel olayların ve hafızanın sürekliliğinin, bize bunu gösterdiği şeklindedir (ss.145-147). Bu cevap, hafıza ve psikolojik süreklilikten hareketle, ruhun aynı kaldığını varsaymak için iyi nedenlerimiz olduğu şeklinde de ifade edilebilir. Ancak bunun, klasik eşleşme problemine özgün veya iyi bir cevap olduğunu söylemek pek mümkün gözüküyor. Zira Kartezyen ikiciliğe yöneltilen temel eleştiri, "niçin ruhun bir bedenle sabit bir ilişki içinde olduğu" sorusudur. Oysa Swinburne, vakiyadan hareketle, "kişilerin aynı kaldığını gözlemliyoruz" demekten fazlasını yapmamakta, yani niçin onların aynı kaldıkları sorusuna bir cevap sağlamamaktadır.

Son olarak, ruhların meydana gelişinin nasıl olduğunun bilimsel olarak açıklanamayacağını dile getiren Swinburne, bunu da onların bireyleşimine yani *haecceity* olarak da bilinen özelliğine bağlamaktadır. Bu özelliği anlamak için şöyle bir örnek verebiliriz. Tüm nitelikleri –fiziksel ve zihinsel nitelikleri tamamıyla– aynı olan iki insan düşünelim. Bu iki insan, Leibniz'in "ayırt edilemezlerin özdeşliği" yasasına göre aynı olmalıdır. Zira her şey birbirinden niteliklerindeki farklılıklar sayesinde ayrılır. Ancak *haecceity* teorisi doğruysa, bir şeyi "o şey" yapan bir "o olmak" özelliği daha vardır (ss.108-112). Swinburne, ruhlara mahsus "o olmaklık" gibi bir niteliğin bulunduğunu öne sürmektedir. Örneğin, Arif'in 2009 yılında bir Ocak sabahında belirli kilo, şekil ve zihinsel durumla dünyaya geldiğini düşünelim. *Haecceity* teorisine göre aynı tarihte aynı kilo, şekil ve zihinsel niteliklerle farklı birinin –mesela Selim'in– meydana gelmesi de mümkündür. Swinburne, buradan hareketle şöyle bir iddiada bulunur: İnsanlar, tabiat kanunlarıyla varlığa geliyor olsalardı, bu kanunlar, meydana getireceği insanın özelliklerini seçebilse de onun kim olacağını seçemezdi. Diğer bir ifadeyle meydana gelen kişinin Arif değil de Selim olmasını engelleyen hiçbir şey olmayacaktı. Bu nedenle Swinburne'e göre kişinin meydana gelişi tabiat kanunlarıyla açıklanamaz (ss.169-171).

Genel olarak *Are We Bodies or Souls?* adlı eser, Swinburne'ün bu konudaki diğer eserlerine göre hacimsel olarak daha az olmakla birlikte, konu hakkındaki birçok meseleyi ele alıyor. Ayrıca diğerlerine göre daha basit bir dil kullanarak, karmaşık soruları olabildiğince basit örnek ve ifadelerle cevaplandırıyor. Yine de bu eserde açık bırakıldığı düşünülen noktalar veya daha detaylı cevaplar için *The Evolution of the Soul ve Mind, Brain, and Free Will* kitaplarına bakılabilir. Örneğin, düşünce, arzu, irade, niyetlilik gibi zihinsel olaylar hakkında çok daha detaylı açıklamalar *The Evolution of the Soul* adlı eserinde bulunabilir. Yine ayrık-beyin vakasına ilişkin problemler

ve özgür irade ile ruh düşüncesi arasındaki ilişkiye dair daha detaylı açıklamaları *Mind, Brain, and Free Will* adlı eserde bulmak mümkün. Bununla birlikte *Are We Bodies or Souls?* kitabının çağdaş bir cevher ikiciliği savunusu için en iyi giriş kitaplarından biri olduğunu söyleyebiliriz.